

ЕКОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС ЯК КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У КУРСАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

З. В. НЕПОЧАТЕНКО, викладач-стажист

О. В. ПОНОМАРЕНКО, викладач

Уманський національний університет

У статті досліджено перекладацьку компетентність як невід'ємну складову фахової підготовки студентів економічних спеціальностей у курсах англійської мови за професійним спрямуванням. На основі теоретичного аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури розглянуто структуру перекладацької компетентності, зокрема модель групи РАСТЕ, адаптовану до контексту ESP-навчання. Виокремлено два ключові компоненти, актуальні для підготовки фахівців економічного профілю: термінологічна точність та робота з безеквівалентною лексикою. Охарактеризовано основні труднощі перекладу економічних термінів, зокрема явище хибних еквівалентів (false friends), багатозначність та варіативність галузевої термінології. Класифіковано типи безеквівалентної економічної лексики (реалії, аббревіатури, неологізми) та проаналізовано основні перекладацькі стратегії їх передачі. Запропоновано концептуальну модель інтеграції перекладацької компетентності у структуру ESP-курсів. Сформульовано практичні рекомендації щодо впровадження перекладознавчого підходу в курси англійської мови за фаховим спрямуванням для студентів економічних спеціальностей.

Ключові слова: економічний дискурс, перекладацька компетентність, англійська мова за фаховим спрямуванням, термінологічна точність, безеквівалентна лексика, хибні еквіваленти, фахова підготовка студентів.

Постановка проблеми. В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та активного впровадження англійської мови у сфери державного управління, освіти і бізнесу, закріпленого Законом України № 3760-IX «Про застосування англійської мови в Україні» [1], рівень фахової англомовної підготовки студентів економічних спеціальностей набуває стратегічного значення. Сучасний фахівець економічної сфери змушений не лише спілкуватися англійською, а й опрацьовувати англомовну фахову документацію, складати ділові листи, звіти, контракти та здійснювати переклад спеціалізованих текстів.

Водночас у практиці викладання курсів англійської мови за професійним спрямуванням (ESP) перекладацька компетентність нерідко залишається поза цілеспрямованою увагою: акцент робиться на комунікативних уміннях та засвоєнні фахової лексики, тоді як уміння адекватно перекладати галузеві тексти формується стихійно. Така ситуація зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування місця і ролі перекладацької компетентності у структурі ESP-

підготовки студентів економічних спеціальностей та розроблення підходів до її системного формування.

Аналіз останніх досліджень. Проблема формування перекладацької компетентності розглядається в межах кількох наукових напрямів. У перекладознавстві ключовою є модель дослідницької групи РАСТЕ (Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation), яка виокремлює п'ять субкомпетентностей: білінгвальну, екстралінгвальну, інструментальну, стратегічну та компетентність у сфері перекладу [2]. Ця модель слугує методологічною основою для аналізу перекладацької підготовки у немовних закладах вищої освіти.

У вітчизняному перекладознавстві фундаментальне значення мають праці В. Карабана [3], присвячені особливостям науково-технічного та економічного перекладу, зокрема класифікації перекладацьких трансформацій і стратегій роботи з термінологією. Р. Зорівчак [4] розробила концепцію реалій та безеквівалентної лексики, яка безпосередньо застосовується при перекладі економічних текстів. А. Д'яков та ін. [5] дослідили специфіку формування та перекладу економічної термінології в сучасній українській мові. Т. Кияк та ін. [6] у своєму підручнику з перекладознавства обґрунтовують системний підхід до аналізу перекладацької компетентності та трансформацій у фахових текстах.

У методиці викладання іноземних мов базовою концепцією залишається ESP (English for Specific Purposes), запропонована Т. Хатчінсоном та А. Вотерсом [7]: вона спрямовує навчання на конкретні комунікативні потреби майбутнього фахівця. В. Братія [8] розвинув жанровий підхід, акцентуючи увагу на жанрових конвенціях ділових текстів. Інтеграцію перекладу в ESP-навчання аналізує В. Мажейкене [9], яка обґрунтовує доцільність включення перекладацьких завдань у курси фахової англійської. Попри значний науковий доробок, питання системного формування перекладацької компетентності саме в контексті підготовки студентів економічних спеціальностей залишається недостатньо дослідженим, що й зумовлює актуальність пропонованої статті.

Методика досліджень. У дослідженні застосовано теоретико-аналітичний підхід із елементами концептуального синтезу. Використано методи аналізу наукової літератури з перекладознавства та методики викладання іноземних мов, порівняльний огляд вітчизняного та зарубіжного досвіду, класифікаційний аналіз термінологічних одиниць і типів безеквівалентної лексики. Джерельну базу склали наукові публікації, монографії, статті у рецензованих виданнях та нормативні документи у сфері вищої освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування перекладацької компетентності як складової підготовки студентів економічних спеціальностей у курсах англійської мови, аналіз її ключових компонентів та формулювання рекомендацій щодо інтеграції перекладознавчого підходу у практику ESP-навчання.

Результати досліджень. Перекладацька компетентність є багатовимірним конструктом, що охоплює знання, вміння та стратегії, необхідні для адекватної передачі змісту між двома мовами в конкретному фаховому контексті. Для студентів економічних спеціальностей вона не тотожна компетентності професійного перекладача – йдеться про здатність коректно розуміти та

відтворювати фахові тексти для потреб власної професійної діяльності: читання іноземних джерел, підготовки звітів, участі у переговорах, роботи з контрактами.

Адаптуючи модель РАСТЕ до контексту ESP, можна виокремити такі ключові субкомпетентності для економістів: білінгвальна – практичне знання двох мов на рівні, достатньому для фахової комунікації; екстралінгвальна – знання предметної сфери (економіки, фінансів, маркетингу, торгівлі, бухгалтерського обліку тощо); інструментальна – вміння користуватися словниками, глосаріями, корпусами текстів; стратегічна – здатність розпізнавати перекладацькі проблеми та обирати адекватні рішення; компетентність у сфері перекладу – знання про переклад та аспекти перекладацької діяльності [2]. З-поміж цих субкомпетентностей для курсів ділової англійської найбільш релевантними є два аспекти: термінологічна точність та робота з безеквівалентною лексикою.

Важливо зазначити, що перекладацька компетентність не підміняє комунікативну, а доповнює її: вона формує глибше усвідомлення мовних структур, підвищує точність вживання термінів і сприяє розвитку критичного ставлення до тексту – якостей, необхідних сучасному фахівцю-економісту [10].

Економічна термінологія є однією з найбільш розгалужених і динамічних галузевих терміносистем. Її особливості безпосередньо впливають на складність перекладу і зумовлюють потребу у цілеспрямованому формуванні термінологічної точності у студентів.

Серед основних типів термінологічних труднощів виділяють такі:

По-перше, хибні еквіваленти – це слова, що мають схожу форму в англійській та українській мовах, але відрізняються за значенням. Для економічного дискурсу це явище особливо поширене через велику кількість латинізмів та інтернаціоналізмів. Таблиця 1 ілюструє найпоширеніші приклади.

По-друге, багатозначність термінів. Чимало англійських економічних термінів мають кілька значень залежно від підгалузі та контексту. Наприклад, термін *yield* може означати «дохідність» (у фінансах), «врожайність» (в аграрній економіці) або «поступатися» (у переговорному дискурсі). Неврахування контексту призводить до змістових викривлень.

По-третє, варіативність відповідників. Деякі терміни мають кілька усталених українських відповідників (наприклад, *assets* – активи/майно/ресурси), вибір між якими залежить від жанру тексту та традицій певної підгалузі. Формування термінологічної точності передбачає свідоме опанування таких варіантів і критеріїв вибору між ними [3].

Безеквівалентна лексика – це одиниці вихідної мови, що не мають прямих відповідників у цільовій мові. В економічному дискурсі вона представлена трьома основними класами.

Реалії – слова, що позначають явища, характерні для певного суспільства або економічної системи. Англійські економічні реалії (*hedge fund*, *escrow account*, *reverse mortgage*) позначають фінансові інструменти та механізми, що не мають прямих відповідників в українській економічній системі та правовій практиці. При перекладі застосовуються транскрипція (хедж-фонд, ескроу), калькування (зворотна іпотека) або описовий переклад (рахунок умовного зберігання).

Табл. 1. Хибні еквіваленти в англо-українському економічному перекладі

Англійський термін	Хибний переклад	Правильний відповідник	Пояснення / контекст вживання
Actual	актуальний	фактичний, реальний	Actual figures – фактичні показники; укр. «актуальний» = current, relevant
Commodity	товар (будь-який)	Біржовий товар; сировинний товар	У фінансах commodity = стандартизований біржовий актив (нафта, пшениця, метали); будь-який товар = good / product
Capital	капітал (завжди)	капітал / столиця	Capital city – столиця; capital investment – капіталовкладення; значення визначається контекстом
Control	контроль	управління; регулювання	Cost control – управління витратами; ≠ «перевірка» у загальному сенсі
Decade	декада (10 днів)	десятиліття	В укр. «декада» = 10 днів; англ. decade = 10 років; типова помилка при перекладі економічної статистики
Effective	ефективний (завжди)	дієвий; фактичний; чинний	Effective date – дата набрання чинності; effective rate – фактична (не номінальна) ставка; effective demand – реальний попит
Inflation	інфляція (завжди)	зростання цін (побут.)	У фаховому тексті – строгий термін; у побутовому мовленні inflation може позначати просте подорожчання
Invest	інвестувати (завжди)	вкладати (кошти / час)	Invest time/effort – вкладати час/зусилля; у нефінансовому контексті «інвестувати» звучить штучно
Margin	маржа (завжди)	норма прибутку; різниця; поле; запас	Gross margin – валовий прибуток (не «валова маржа»); margin of safety – запас міцності; margin of error – похибка; «маржа» – лише у вузькому фінансовому сенсі
Revenue	прибуток	дохід; виручка; надходження	Revenue ≠ profit: revenue – загальний дохід до вирахування витрат; profit – прибуток після; tax revenue – податкові надходження до бюджету
Security	безпека (завжди)	цінний папір; застава; гарантія	Securities market – ринок цінних паперів; security deposit – застава; job security – стабільність зайнятості; лише в IT/defense = «безпека»

Примітка. Власні узагальнення та дослідження авторів.

Абревіатури та акроніми становлять окрему групу безеквівалентних одиниць. Такі одиниці, як ROI (*Return on Investment*), EBITDA (*Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*), KPI (*Key Performance Indicator*), IPO (*Initial Public Offering*), широко використовуються в ділових текстах і нерідко залишаються без перекладу у фаховому мовленні або подаються з українським розшифруванням у дужках. Студенти економічних спеціальностей мають знати як повну розшифровку, так і прийняті варіанти передачі в українській фаховій мові.

Неологізми відображають динаміку сучасного економічного середовища. Поява нових явищ (*gig economy, fintech, tokenization, greenwashing*) породжує термінологічні лакуни в цільовій мові. Перекладачеві доводиться обирати між запозиченням (*гіг-економіка, фінтех*), калькуванням (*токенізація*) та описовим перекладом [3–4].

Стратегії подолання безеквівалентності у навчальному контексті включають: 1) формування активного глосарію галузевих термінів; 2) аналіз автентичних текстів на предмет безеквівалентних одиниць; 3) зіставлення різних перекладацьких рішень для тієї самої одиниці; 4) обговорення критеріїв вибору стратегії в конкретному жанровому контексті.

Узагальнення викладеного вище дозволяє запропонувати концептуальну модель, що відображає логіку інтеграції перекладацької компетентності у структуру ESP-курсів для студентів економічних спеціальностей (рис. 1).

Курси англійської мови за професійним спрямуванням (ESP)	→	Компоненти перекладацької компетентності	→	Фахова комунікативна готовність студента
Іноземна мова для фахової комунікації; Ділова іноземна мова	→	Термінологічна точність; Безеквівалентна лексика / реалії; Прагматична еквівалентність	→	Переклад фахових текстів; Міжкультурна ділова комунікація; Професійна автономія

Рис. 1. Концептуальна модель інтеграції перекладацької компетентності у ESP-підготовку студентів економічних спеціальностей

Примітка. Власні узагальнення та дослідження авторів.

Модель відображає тришарову логіку: ESP-курси (вхідний рівень) через цілеспрямоване формування компонентів перекладацької компетентності (термінологічна точність, безеквівалентна лексика, прагматична еквівалентність) виводять студента на рівень фахової комунікативної готовності майбутнього фахівця. Остання охоплює здатність перекладати фахові тексти, вести міжкультурну комунікацію та діяти автономно у реальних професійних ситуаціях.

Принциповою ознакою моделі є те, що перекладацька компетентність розглядається не як самостійний паралельний курс, а як інтегрований компонент ESP-навчання: перекладацькі завдання органічно включаються до роботи з

автентичними жанрами (звіти, контракти, ділове листування), не виходячи за межі фахового контексту [9].

На основі теоретичного аналізу та запропонованої моделі формуємо комплекс практичних рекомендацій для викладачів курсів англійської мови за фаховим спрямуванням. По-перше, доцільно включити до навчальної програми модуль «Переклад фахового тексту», орієнтований не на підготовку перекладачів, а на формування усвідомленого ставлення до термінологічного вибору. Практичні завдання мають будуватися на автентичних текстах: фрагментах корпоративних звітів, фінансових новинах, умовах ділових контрактів. По-друге, необхідно систематично опрацьовувати хибні еквіваленти. Ефективними інструментами є таблиці зіставлення (як наведені у табл. 1), складання студентами власних глосаріїв із прикладами вживання та вправи на виправлення хибних перекладів у реальних контекстах. По-третє, робота з безеквівалентною лексикою має стати наскрізним елементом курсу. Зустрічаючи нову аббревіатуру чи реалію, студенти мають не просто запам'ятати її, а й усвідомити, яка стратегія перекладу є доцільною в конкретному жанрі. Це формує перекладацьке мислення, а не механічне запам'ятовування. По-четверте, варто практикувати зіставний аналіз паралельних текстів: оригіналу та його перекладу (або кількох варіантів перекладу). Такий аналіз розвиває критичне ставлення до мовних рішень і демонструє варіативність перекладацьких стратегій. По-п'яте, ефективним є використання двомовних корпусів і термінологічних баз, що привчає студентів до самостійного пошуку фахових відповідників.

Висновки. Перекладацька компетентність є невід'ємною, проте часто недооціненою складовою фахової підготовки студентів економічних спеціальностей у курсах ділової англійської мови. Вона не замінює комунікативну компетентність, а поглиблює її, формуючи здатність до точної, усвідомленої та культурно адекватної роботи з фаховим текстом.

Два ключові компоненти перекладацької компетентності (термінологічна точність і робота з безеквівалентною лексикою) безпосередньо впливають на якість фахової комунікації студента: перший мінімізує ризик хибних інтерпретацій, другий дозволяє адекватно опрацьовувати реалії сучасного глобального ринку. Запропонована концептуальна модель демонструє, що інтеграція перекладознавчого підходу в ESP-курси є можливою та доцільною без зміни загальної структури навчальних програм – шляхом включення відповідних модулів, завдань і матеріалів у наявні курси англійської мови за фаховим спрямуванням.

Отже, цілеспрямоване формування перекладацької компетентності у студентів економічних спеціальностей є не факультативним доповненням до ESP-навчання, а його органічною складовою, що відповідає реальним професійним потребам майбутніх економістів, фінансистів та менеджерів. В умовах євроінтеграції України, розширення англійськомовного середовища у сфері бізнесу та державного управління, здатність адекватно перекладати фахові тексти, коректно оперувати галузевою термінологією та долати безеквівалентність стає невід'ємною частиною фахової компетентності сучасного фахівця економічного профілю.

Література:

1. Закон України № 3760-IX «Про застосування англійської мови в Україні» від 04.06.2024 р. № 3760-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>
2. PACTE Group. Building a Translation Competence Model. *Triangulating Translation: Perspectives in Process Oriented Research* / ed. F. Alves. Amsterdam : John Benjamins, 2003. P. 43–66. DOI: <https://doi.org/10.1075/btl.45.06pac>.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Видавництво при Львівському університеті, 1989. 216 с.
5. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : КМ Academia, 2000. 216 с.
6. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
7. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 183 p.
8. Bhatia V. K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. London : Longman, 1993. 246 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0272263100013668>
9. Mažeikienė V. Translation as a Method in Teaching ESP: An Inductive Thematic Analysis of Literature. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2018. Vol. 6, № 3. P. 513–523. <https://doi.org/10.22190/JTESAP1803513M>
10. Пономаренко О. В., Непочатенко З. В. Фінансово-мовна компетентність як фактор якості рішень у бізнес-комунікаціях. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Вип. 107, ч. 2. С. 340–349. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-340-349>

References:

1. Law of Ukraine No. 3760-IX “On the Use of the English Language in Ukraine” (2024). June 4, No. 3760-IX. [Electronic resource]. Available at: Verkhovna Rada of Ukraine. [in Ukrainian].
2. PACTE Group. (2003). Building a translation competence model. In F. Alves (Ed.), *Triangulating Translation: Perspectives in Process Oriented Research* (pp. 43–66). Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/btl.45.06pac>
3. Karaban, V. I. (2004). *Translation of English scientific and technical literature: grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems*. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian].
4. Zorivchak, R. P. (1989). *Realia and translation (based on English-language translations of Ukrainian prose)*. Lviv: Publishing House of Lviv University. [in Ukrainian].
5. Diakov, A. S., Kyiak, T. R., Kudelko, Z. B. (2000). *Fundamentals of terminology formation: semantic and sociolinguistic aspects: monograph*. Kyiv: KM Academia. [in Ukrainian].

6. Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., Ohui, O. D. (2008). *Translation studies (German-Ukrainian direction): textbook*. Kyiv: Publishing and Printing Center “Kyiv University”. [in Ukrainian].
7. Hutchinson, T., Waters, A. (1987). *English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Bhatia, V. K. (1993). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. London: Longman. <https://doi.org/10.1017/S0272263100013668>
9. Mažeikienė, V. (2018). Translation as a method in teaching ESP: An inductive thematic analysis of literature. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, 6(3), 513–523. <https://doi.org/10.22190/JTESAP1803513M>
10. Ponomarenko, O. V., Nepochatenko, Z. V. (2025). Financial and linguistic competence as a factor in the quality of decisions in business communications. *Collection of Scientific Papers of Uman National University of Horticulture*, 107(2), 340–349. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-340-349>. [in Ukrainian].

Annotation

Nepochatenko Z. V., Ponomarenko O. V.

Economic Discourse as a Context for Developing Translation Competence of Students in English Language Courses

The article investigates translation competence as an integral and often underestimated component of professional training for students of economic specialties in English for Specific Purposes (ESP) courses. Drawing on theoretical analysis of Ukrainian and international scholarly literature, the paper examines the structure of translation competence with particular attention to the PACTE model, which is adapted to the ESP learning context. Two key components of translation competence are identified: terminological accuracy and the handling of non-equivalent lexis.

The main difficulties in translating economic terms are characterised, including the phenomenon of false friends, polysemy, and the existence of variant equivalents across different subfields and text genres. Types of non-equivalent economic vocabulary are classified into three groups – culture-specific terms (realia), abbreviations and acronyms, and neologisms – and the principal translation strategies for rendering them (transcription, calquing, and descriptive translation) are analysed with examples drawn from authentic business and financial discourse.

A conceptual model for integrating translation competence into the structure of ESP courses is proposed, illustrating a three-layer logic: from language input through competence formation to professional communicative readiness. Practical recommendations are formulated for implementing a translation-oriented approach in Business English and ESP courses for students of economic specialties. The study concludes that translation competence deepens communicative competence and enhances the ability of future economists, financiers, and managers to work accurately and autonomously with professional texts in a globalised business environment.

Key words: *economic discourse, translation competence, English for specific purposes, terminological accuracy, non-equivalent lexis, false friends, professional training of students.*